

IN MEMORIAM PROF. PAVEL FILIPI (26. 5. 1936–28. 12. 2015)

V ranních hodinách 28. prosince 2015, půl roku před svými osmdesátinami, zemřel v Praze profesor Pavel Filipi. Pocházel z rodiny, jejíž předkové od tolerančních dob patřili k písmákům ve vysočinské vsi Telecí.

Pavel Filipi se narodil 26. května v Praze, jeho otec Jan byl presbyterem a kurátorem evangelického sboru na Vinohradech a patřil ke kruhu laických žáků starozákonníka Slavomila C. Daňka (1885–1946). Se znalostí jeho biblických výkladů zahajoval v r. 1954 Pavel Filipi svá studia evangelické teologie na tehdejší Husově bohoslovecké fakultě. V době jeho studia (1954–1959) došlo k rozdělení fakulty na husitskou a evangelickou, která přijala jméno J. A. Komenského. Ve své první akademické práci se Filipi věnoval systematicko-teologickým důsledkům Daňkova exegetického přístupu k Bibli.

Po povinné vojenské službě působil jako vikář své církve (v Praze–Střešovicích a u Salvátora), mj. se zvláštním pověřením pro práci s mládeží v pražském seniorátě. V roce 1967 přešel na Komenského fakultu, kde se stal asistentem J. L. Hromádky (1889–1969) a posléze nastoupil akademickou dráhu. Svému učiteli, nejvýznamnější učitelské osobnosti pražské fakulty, se věnoval také ve své disertační práci, obhájené v r. 1970, v níž zkoumal Hromádkovy začátky v pastorační práci faráře. S Hromádkou se vyrovnával také v četných dalších domácích i zahraničních studiích, vydal některé Hromádkovy práce a pokusil se o jeho teologickou biografii (*Do nejhlubších hlubin*, Praha 1990). V roce 1974 se habilitoval prací o eku-
menických motivech v českém protestantismu 19. století a v roce 1978 byl

jmenován profesorem. Na Komenského fakultě pak léta řídil Ekumenický institut a posléze také katedru praktické teologie. V letech 1999–2005 byl po dvě období děkanem fakulty, která byla v r. 1990 inkorporována do Karlovy univerzity.

Pavel Filipi byl praktický teolog a ekumenik, ale také citlivý interpret dějin české teologie, zejména 19. století. Než se k tomu vrátím, chci připomenout jeho další práce, které si získaly pevné místo v oborech praktické a ekumenické teologie. Napsal knihu o Večeři Páně (*Hostina chudých. Kapitoly o večeři Páně*, Praha 1991), *Příručku pro ekumenické bohoslužby* (Praha 1991), ekumenický přehled po církvích *Křesťanstvo* (vydané čtyřikrát v letech 1996–2012) a na ně navazující „kapitoly z ekumenické eklesiologie“ (*Církev a církve*, Brno 2000), v nichž systematickým způsobem vyjádřil to, na čem mu velmi záleželo. Filipi byl však také pronikavým vykladačem Bible, jak ukazuje jeho knížka o poselství kajících žalmů (*Kdo slyší můj nářek?* Třebenice 1997) či k jeho sedmdesátinám vydaná sbírka kázání *Kolik zbývá z noci* (Praha 2006). K této oblasti jeho působení se vztahuje i sborník prací jeho přátel vydaný k jeho předchozím kulatým narozeninám (*Ministerium verbi divini*, Praha 1996).

Ekumenické zaujetí jej z české kotliny vedlo do zahraničí. Začal jako teologický poradce Ekumenické rady církví, v roce 1982 byl však povolán do mezinárodních grémíí Leuenberské konkordie a v roce 1992 do Komise pro víru a řád (Faith and Order) Světové rady církví v Ženevě.

Jako hostující profesor byl zván k přednáškám na německé univerzity v Siegen, Halle, Lipsku a také ve Vídni. Vykládal o situaci církve v prostředí určeném extrémní sekularizací a na tomto pozadí rozvažoval, co lze očekávat od procesu evropského sjednocování.

Obzvláštní vztah jej vázal k církevnímu společenství Leuenberské konkordie (1973), nyní Společenství evangelických církví v Evropě. V letech

1987–2001 byl členem jeho exekutivy, posléze jejím prezidentem za reformovanou část. Dlouhá léta se také účastnil práce skupiny pro věroučný rozhovor regionu jižní a východní Evropy a v ní se podílel na vzniku textu *Církev – lid – stát – národ* (2002). Tento významný dokument Společenství se nejen pokouší sondovat složité otázky vztahu církve k těmto základním uskupením lidské společnosti, tedy otázky zvláště citlivé v zemích Podunají a Karpatského oblouku, ale také se snaží stavět teologické zábrany ožívajícímu nacionalismu.

V krátkém citátu z memoranda „o příspěvku leuenberských církví k dorozumění mezi Českem a Rakouskem“ z téhož roku 2002, který dobře vystihuje tehdejší problematiku, je možno zaslechnout Filipiho hlas:

„V dějinách byly církve kvůli své spjatosti s národy a etnickými skupinami často zataženy do konfliktu, a tak ztrácely ze zřetele svou smířčí a sjednocující roli. Je proto zásadně důležité, aby se učily odolávat manipulaci k politickým a nacionalistickým účelům.“

Sousedská spolupráce mezi Českem a Rakouskem vedla k radostným a plodným setkáním ekumenických rad obou zemí, z nichž vzešla například knížka *Brnem cestami pokoje* (Brno 2008), kterou jsme spolu s Filipim připravili a která popisuje dějiny a současnost Židů a křesťanů v tomto městě. Byla prezentována na brněnské radnici po slavnostním procesí od římskokatolické katedrály k Červenému kostelu.

Toho, kdo se zabývá církevními dějinami, zaujme zvlášť Filipiho příspěvek k dějinám teologie, zachycený nejen v jeho habilitační práci, ale i v dalších studiích o katechismech používaných českými evangelíky a o moravských a českých žácích vídeňského profesora teologie Eduarda Böhla (1836–1903). Zvláště tyto práce o „böhlvcích“ jsou nejen výstavními ukázkami protestantských dějin teologie a vzdělávání, ale podmaňují čtenáře také citlivým, až do psychologie zacházejícím pozorováním pro-

středí a všedního života této generace farářů 19. století. Filipi zde vychází vstříc zvýšenému zájmu o sociální dějiny, které zpracovává na materiálu z církevního a náboženského prostředí.

Eduard Böhl byl do Vídně povolán v roce 1864 jako profesor reformované teologie. Platil za reformovaného konfesionalistu, který svou církev zapřísahal Druhou helvétskou konfesí a Heideberským katechismem, dvěma základními vyznavačskými spisy, jež pod vlivem pozdně racionalistické liberální teologie upadaly v zapomnění. Pod vlivem svého tchána Herrmanna Friedricha Kohlbrügge (1803–1875) propojil pietismus, probuzenectví a reformovaný konfesionalismus ve zjištěné situaci národního vzepětí tzv. „českého jara“, v němž bylo snadné podlehnout nacionalismu. Böhlovi žáci byli proti tomu teologicky vyzbrojeni. Filipi pronikavým způsobem analyzoval toto „opožděné probuzení v prostoru Čech a Moravy“, hutně popsal nakonec nerozhodný spor o to, zda má platit katechismus heidelbergský, nebo bratrský, a vylíčil diskuse mezi konfesionalisty a probuzeneckými kazateli, přičemž se věnoval také zahraničním vlivům (Skotsko, Švýcarsko, oblast Porýní). Zabýval se i vztahy mezi böhlovci, obsahem jejich konferencí a okružních dopisů. Postavil tak této skupině farářů přelomu 19. a 20. století trvalý pomník.

Když jsme v roce 1996 u příležitosti 175. výročí založení evangelické teologické fakulty ve Vídni založili společenství jiho-, středo- a východoevropských teologických fakult (SOMEF), byl Pavel Filipi jedním z prvních, kdo se ujal úkolu takto vytvořené sítě propojující jednotlivá učiliště evangelické teologie vdechnout život a obsah. I za to chceme na tomto místě vyjádřit vděčnost, kterou Pavlu Filipimu dlužíme. V této souvislosti sluší připomenout, že mu v roce 2004 byl jako výraz díky z vídeňské strany udělen Rakouský čestný kříž za vědu a umění 1. třídy. V *laudatio* bylo tehdy zmíněno slovo německého fyzika Carla Friedricha von Weizsäckera

(1912–2007), který prohlásil, že teologové se zabývají „jedinou pravdou sahající do větší hloubky než pravda přírodních věd, na níž spočívá atomový věk.“ Věnují se totiž „vědění o podstatě člověka, jež koření hlouběji než v novověké racionalitě.“

Teolog Pavel Filipi tuto hlubokou pravdu zodpovědně a usilovně hledal: jako vědec a badatel, jako akademický funkcionář, ale také jako kazatel a věřící křesťan. A nestyděl se tuto pravdu dosvědčovat, tedy činit to, co nositeli titulu *professor* význam toho slova ukládá. R. I. P.

Karl Schwarz, Vídeň